

Historický náučný chodník Okolohradná potulka

Kraj:	Bratislavský
Okres:	Pezinok
Geomorfologická jednotka:	Malé Karpaty
Geologická jednotka:	jadrové pohorie
Chránené územie:	Chránená krajinná oblasť Malé Karpaty
Prístup:	bus Častá, Červený Kameň
Východisko:	Častá, hrad Červený Kameň, vstupný areál
Trasa:	Častá, hrad Červený Kameň - vyhládka na Kuklu - Kalvária - Sivá baňa
Dĺžka, prevýšenie:	2,5 km, prevýšenie 50 m
Čas prechodu:	1,5 h
Počet zastávok:	6
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: historické, prírodovedné, technické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový (dve vetvy), obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa je prepojená so zelenou a žltou turistickou značkou (kratučko - medzi zastávkami 5 a 6 - vedie po zelenej značke).

Rok otvorenia: 2005

Aktuálny stav: Na náučnom chodníku chýba v mieste odbočky k Sivej bani zo zväžnice značenie a pri bani chýba informačný panel (2020).

Textový sprievodca: Skladačka Okolohradná potulka: sprievodca (2. vyd., 2016) (v predaji v pokladni hradu Červený Kameň)

Kontakt: Červenokamenské panstvo, o. z., Mraznická 19, 900 89 Častá

Poznámka: Informačné panely chodníka nemajú žiadne vysvetľujúce texty. Je nutné zakúpiť sprievodcu v pokladni hradu.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný na terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Červený Kameň. Časť obce Častá s hradom a múzeom na juhovýchodnej strane Malých Karpát medzi obcami Píla a Častá na plochom výbežku nad strmým svahom doliny Gidry. Na mieste dnešného nádvorja stál už v polovici 13. storočia kamenný hrad, ktorý bol súčasťou pohraničnej sústavy hradov medzi Bratislavou a Žilinou. Tento zanikol v prvej polovici 16. storočia, keď na jeho mieste augsburskí podnikatelia Fuggerovci – jeho vtedajší majitelia – vybudovali v rokoch 1535 – 1557 novú pevnosť s obdĺžnikovým nádvorím, štyrmi mohutnými baštami a rozsiahlymi pivničnými skladovacími priestormi. Manželstvom s Máriou Fuggerovou získal v roku 1583 hrad a panstvo Mikuláš Pálfi a Pálfiovci hrad obývali až do konca marca 1945. Dnes je sídlom pobočky Slovenského národného múzea s unikátnymi zbierkami dokumentujúcimi vývoj bytovej kultúry šľachty a meštianstva a dejiny hradu. Hrad ako aj objekty v jeho areáli sú národnými kultúrnymi pamiatkami. V roku 2009 bol v rámci medzivládnej iniciatívy označený znakom Európskeho dedičstva. Patrí k najnavštevovanejším hradom na Slovensku, je celoročne prístupný.

Židovský cintorín a vyhladka na Kuklu pri hrade Červený Kameň. Cintorín severozápadne od areálu hradu Červený Kameň v Malých Karpatoch na okraji lesa neďaleko juhozápadného rohu parkoviska. Bol založený koncom 17. storočia, kedy sa v Častej usadili prví židia. V zhruba štvorcovej nenápadnej ohrade, resp. zvyšku po nej, sa nachádza približne 40 náhrobných kameňov, zväčša poškodených a zvalaných, s nápismi v hebrejčine. Niektoré náhrobníky sú vystavené vo vstupnej časti hradu Červený Kameň. Za cintorínom pokračuje hradná plošina s nevelkým skalným (kremencovým) labyrintom a vyhladkou nad strmými svahmi do doliny Gidry s obcou Píla a na vrch Kukla. Od roku 1963 je cintorín národnou kultúrnou pamiatkou.

Lesopark, krížová cesta, pohrebna kaplnka Pálfiovcov a kalvária pri hrade Červený Kameň. V bezprostrednom severnom okolí areálu hradu Červený Kameň leží lesopark so starou lipovou alejou a ďalšími mohutnými solitérnymi drevinami na lúkach. Od hlavnej brány komplexu hradu vedie krížová cesta – súbor barokových kamenných figurálnych plastík z druhej polovice 18. storočia (resp. ich kópií z 80. rokov 20. storočia) – okolo pohrebnej kaplnky Pálfiovcov z 19. storočia na kremencový vršok Kalvária (364 m n. m.) s kamenným súsoším Ukrižovania zo 17. storočia. Považuje sa za najlepšie zachované exteriérové kalváriové súsošie na Slovensku. Od roku 1970 sú kaplnka i kalvária národnými kultúrnymi pamiatkami.

Sivé bane. Lokalita severne od hradu Červený Kameň, resp. vrchu Kalvária v Malých Karpatoch so zvyškami banskej činnosti. Známe sú v nej dve banské diela s pestrou mineralizáciou - Sivá baňa a vyššie položená Červená baňa. Ich história súvisí s rodom Pálfiovcov. V druhej polovici 17. storočia v miestnych prvohorných fylitoch bol v polymetalickej žile zistený obsah zlata a striebra. Po otvorení baní vybudovali pri potoku Gidra v blízkej obci Píla hutu a hámor na spracovávanie vyťaženej rudy. Nerentabilnú ťažbu zlata a striebra časom nahradila nakrátko ťažba pyritových a medených rúd, tiež stratová. Ku koncu druhej svetovej vojny zriadili v Sivej bani úkryt pre civilistov. Dnes po baniach, ktoré boli zatopené, zostali iba odtokový kanál a zarastené haldy. Ešte v 70. rokoch 20. storočia bolo možné na halde nájsť chalkopyrit, pyrit, siderit a iné minerály.

Častá. Obec v Trnavskej pahorkatine v podhorí Malých Karpát západne od Trnavy. Písomne je doložená v roku 1296. Pôvodne bola majetkom bratislavského komitátu, v druhej polovici 13. storočia bola včlenená do panstva hradu Červený Kameň ako poddanská dedina. V roku 1560 získala právo usporadúvať trhy a jarmoky. V polovici 16. storočia sa tu usadilo niekoľko zemianskych rodín a chorvátski kolonisti. Obyvateľstvo sa zaoberalo poľnohospodárstvom, vinohradníctvom a tiež remeslami: cech tu mali debnári, krajčíri, čižmári, habánski hrnčiari aj súkenníci, zmienka je aj o pivovare. Medzi Častou a Pílou bol mlyn na papier, známy ako Papiernička. V 17. storočí tu boli bane na zlato a striebro, v 19. storočí sa ťažila síra a meď. V rokoch 1794 až 1802 tu pracovala manufaktúra na výrobu súkna, založená grófom Rudolfom Pálfim. Riaditeľ výroby Peter Hubert vynášiel stroj na výrobu vlnenej priadze, z ktorej práve tu vyrobili zhruba 6 000 m súkna. Dôležitými miestami v centre obce v 19. storočí boli: stĺp hanby, väznica, kostol s farou, škola a miestna váha. V roku 1750 sa tu narodil osvietenský spisovateľ a národný buditeľ Juraj Fándly. V roku 1785 tu ako kaplán pôsobil vysoký cirkevný hodnostár a národovec Alexander Rudnay. Pamiatky v intraviláne obce prepája náučný chodník v obci Častá.

Píla. Malá obec severne od Modry, jedna z mála ležiaca vo vnútri Malých Karpát v ich južnej polovici zovretá svahmi úzkej časti doliny Gidry pod hradom Červený Kameň. Vznikla v prvej polovici 16. storočia okolo vodnej pily, ktorá patrila panstvu Červený Kameň. Prvá písomná zmienka je z roku 1602. Zamestnaním obyvateľov bol priemysel naviazaný na vodnú energiu a lesné bohatstvo v jej okolí. K prvým pílam a obydliam piliarov pribudla - vďaka zdroju vodnej energie, potoku Gidra s rozsiahlym horským povodím s výdatnými prameňmi - papiereň, hámor, valchovňa, múčny mlyn a mlyn na výrobu pušného prachu. Miestny kostol navštívenia Panny Márie z druhej polovice 17. storočia mal pôvodne na vstupnom priečelí obraz Panny Márie Imaculaty, ktorý bol v roku 2002 odstránený a namaľovaný nanovo pátrom Prokopom z Nitry. Obec postihla 7. júna 2011 popoludní v dôsledku výdatných príválových zrážok v krátkom časovom úseku v rozľahlom povodí Gidry mimoriadna - viac ako storočná - povodeň, keď v priebehu len dvoch hodín stúpila hladina potoka na oveľa vyššiu úroveň ako je tretí povodňový stupeň. K rozsiahlym škodám v obci, tesne lemujúcej potok na neširokom dne doliny z oboch strán, patrila aj zničený klenutý most z konca 18. storočia, ktorý viedol od cesty ku kostolu. Celou obcou prechádza náučný chodník pod hradom Červený Kameň.

Kukla (564 m n. m.). Vrch v južnej časti Malých Karpát medzi Modrou a Pílou čnejúci z tiahleho triasového kremencového pásma, ktorého súčasťou je viacero skalných areálov (napr. Čertove zuby, Medvedia skala, ale i červenokamenská hradná skala). Dominuje širokému okoliu. Na vrchole stojí od roku 2007 drevená rozhľadňa, 12 m vysoká, prístupná po rebríkoch.

Kremenec. Pozri v textoch k Modranskému banskému náučnému chodníku

Chránená krajinná oblasť Malé Karpaty. Chránené územie vyhlásené v roku 1976 v troch izolovaných areáloch na väčšine územia jadrového pohoria Malé Karpaty medzi Devínom a Novým Mestom nad Váhom na juhozápadnom Slovensku. Horské územie - väčšinou náhle sa dvíhajúce z oboch susediacich nížin - s nadmorskými výškami kulminujúcimi vrchom Záruby (768 m) nad Smolenicami budujú najmä žuly, vápence, kremence, fylity a amfibolity. Nachádza sa tu osem

krasových oblastí s približne 300 jaskyňami, z ktorých je jediná sprístupnená so sprievodcom (Driny) a dve nevelké (Deravá skala a Velká pec) sú verejnosti voľne prístupné. Podstatnú časť pokrývajú listnaté lesy s bukom, dubom či hrabom, na skeletnatých podložiach tiež jaseňom, javorom horským a lipou. Miestami sa vyskytuje nepôvodný gaštan jedlý, borovica čierna, teplo- a suchomilné travinno-bylinné porasty, skalné a sutinové spoločenstvá, vzácne i rašeliniská a slatiny. Najvyššie časti najmä na obalových a príkrovových štruktúrach ako aj krasové areály sú turisticky veľmi atraktívne a frekventované. V rámci oblasti leží takmer dvadsať rôzne veľkých území európskeho významu (najrozsiahlejšie sú: Devínske Karpaty, Homolské Karpaty, Kuchynská hornatina a Biele hory) a dva veľké areály z nej zaberá chránené vtáčie územie Malé Karpaty (obe kategórie sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Názvy informačných panelov

1. Židovský cintorín
2. Vyhliadka na Kuklu
3. Krížová cesta
4. Pohrebná kaplnka Pálfiovcov
5. Kalvária
6. Sivá baňa

Informačné panely chodníka nemajú žiadne vysvetľujúce texty. Sprievodca (skladačka) v predaji v pokladni hradu.

